

Nr 161

Utlåtande i anledning av motioner om undervisningen inom det obligatoriska skolväsendet.

(2:a avd.)

I de likalydande motionerna I: 195 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 249 av herr *Bohman m. fl.* har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa *dels* att i enlighet med vad i motionerna anförts en särskild observationsgrupp måtte tillsättas för att kontinuerligt följa utvecklingen inom grundskolans område, *dels* att i enlighet med vad i motionerna anförts försöksverksamhet måtte anordnas med undervisning i klasser på högstadiet med varierande elevantal i syfte att utröna sambandet mellan klasstorlek och elevprestation, *dels* att motionerna måtte överlämnas till läromedelsutredningen för beaktande av vad som anförts under rubriken »Ökad tillgång på undervisningshjälpmedel» och *dels* att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt skolöverstyrelsen att snarast vidtaga åtgärder för normering av betygsättningen inom det obligatoriska skolväsendet i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från *skolöverstyrelsen*. Se *Bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet. Motionärerna synes anse att allmänheten för att få tillräcklig information om grundskolan och utvecklingen inom denna måste ha tillgång till en särskild observationsgrupp med pedagogisk och annan expertis och med uppdrag att följa utvecklingen och förmedla information. Utskottet delar i och för sig uppfattningen att det är betydelsefullt att allmänheten får tillräcklig och saklig information om skolan men kan inte finna det nödvändigt att tillskapa ett särskilt organ för tillgodoseende av detta informationsbehov. Det är och bör enligt utskottets mening vara en uppgift för skolans ledning — alltifrån skolöverstyrelsen och ner till den enskilde skolläraren — och för dess personal att verka för spridning av information om skolan och dess arbete. Utskottet avstyrker alltså motionsyrkandet om en särskild observationsgrupp.

I det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs under ledning av skolöverstyrelsen studeras också systematiskt frågan om sambandet mellan undervisningsgruppens storlek och undervisningsresultaten. Med hänsyn

härtill synes motionärernas önskemål om försöksverksamhet med syfte att utröna nämnda samband i sak vara tillgodosett. Utskottet avstyrker därför yrkandet om dylik försöksverksamhet.

Vad i motionerna anförts om önskvärdheten av att utnyttja de i skolorna verksamma lärarna för framställning av läromedel torde, som skolöverstyrelsen framhållit, inte i och för sig innebära något nytt. Någon anledning att föreslå riksdagen att hemställa om överlämnande av motionerna i denna del till läromedelsutredningen, som redan beaktar saken, torde inte finnas.

Utskottet är självfallet ense med motionärerna om vikten av att man på olika sätt underlättar för lärarna att sätta rättvisa betyg. Det framgår emellertid av skolöverstyrelsens yttrande att överstyrelsen i hög grad har sin uppmärksamhet riktad på hithörande problem och något särskilt uppdrag åt överstyrelsen synes därför inte erforderligt. Utskottet vill emellertid understryka angelägenheten av att man så långt som av pedagogiska och ekonomiska skäl är möjligt utsträcker användningen av standardprov till fler ämnen och klasser än hittills.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen icke bifaller motionerna I: 195 och II: 249.

Stockholm den 14 november 1967

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Närvarande: se under utlåtandet nr 159.

Särskilt yttrande

av herrar *Virgin* (h), *Kaijser* (h), *Wallmark* (h), *Bohman* (h) och *Nordstrandh* (h):

»Att företrädare för föräldrar, näringsliv, lärare och elever genom dels lekmanrepresentationen i SÖ:s styrelse, dels speciella expert- och referensgrupper har insyn i det kontinuerliga läroplansarbetet, utsluter inte, att en allsidigt utvald observationsgrupp, fristående från SÖ, har sin betydelse för ett uppföljande av utvecklingen inom grundskolans område. Behovet av en dylik särskild observationsgrupp torde framträda ännu starkare, då grundskolan inom kort, sedan förslag om en genomgripande revision av dess läroplan framlagts i höst, kan väntas få en annan utformning än den nu har och en fortsatt bevakning av och information om dess arbetsformer måste äga rum. I det sammanhanget torde finnas anledning att återkomma till frågan om en observationsgrupp.»

Skolöverstyrelsens

yttrande den 31 maj 1967 över motionerna I:195 och II:249

1. Observationsgrupp med uppgift att kontinuerligt följa utvecklingen inom grundskolans område

Enligt K br 6.6 1962 till SÖ angående vissa åtgärder i samband med reformering av den obligatoriska skolan m. m. har SÖ ansvaret för att grundskolans fortlöpande förnyelse och anpassning till efter hand ändrade förutsättningar och önskemål kommer till stånd.

Den kontinuerliga översynen av grundskolans läroplan utgör den yttre ramen för en rad målinriktade praktisk-pedagogiska aktiviteter med det gemensamma syftet att främja en fortsatt utveckling av skolans inre arbete. Vid varje tidpunkt måste detta utvecklingsarbete inriktas på sådant som bedöms särskilt angeläget just då, t. ex. på att lösa ett näraliggande undervisningsproblem eller skapa förutsättningar för nydaningsarbete på längre sikt. Läroplansproblemen kan i huvudsak hänföras till tre grupper: undervisningens innehåll, lärostoffets organisation och skolarbetets yttre och inre utformning. Olika frågeställningar accentueras med varierande tyngd tid efter annan: de kan gälla olika ämnen och ämnesgrupper, olika stadier och årskurser, olika verksamhets- och organisationsformer etc.

I stort sett måste varje mera omfattande läroplansprojekt bearbetas i vissa etapper: 1. insamling av erfarenhetsmaterial; 2. bearbetning av insamlade data; 3. expertarbete med utformning av revisionsprogram, kursplaner, anvisningar och läromedelsatser; 4. utprovning och introduktion i fältarbetet. Flera projekt bearbetas inom SÖ parallellt med varandra. För närvarande anses det lämpligt, att uppnådda resultat ackumuleras en tid och presenteras som ny utgåva av en i vederbörlig ordning fastställd läroplan. Översynsarbetet kommer därför att få en cyklisk variation.

Den nu pågående översynen av grundskolans läroplan har planerats på följande sätt:

Etapp 1: introduktion och uppföljning av nyheter i 1962 års läroplan
1962/63—1964/65

Etapp 2: insamling och bearbetning av erfarenhetsmaterial, expertarbete med kursplaner, praktisk utprovning av kursplanemodeller och läromedelsatser
1965/66—1966/67

Etapp 3: fortsatt kursplane- och läromedelsarbete, fortsatt praktisk utprovning, utarbetande av anvisningar, förberedande information
1967/68—1968/69

För det här nämnda praktisk-pedagogiska utvecklingsarbetet disponeras i första hand SÖ:s egen personal, i synnerhet skolkonsulenterna. Därutöver måste emellertid anlitas dels enskilda experter, dels experter inom SPA-grupper, ämnesgrupper och referensgrupper. I dessa grupper ingår företrä-

dare för näringslivet, föräldrarnas och elevernas organisationer liksom för lärarorganisationer, lärarutbildning och lärarfortbildning.

Företrädare för föräldrar, näringsliv, lärare och elever har således genom dels lekmanrepresentanterna i SÖ:s styrelse, dels ovannämnda expert- och referensgrupper full insyn i det kontinuerliga läroplansarbetet.

SÖ finner inga bärande skäl föreligga för att utöver den omfattande utredningsorganisation, som enligt ovan redan finns, det skulle tillsättas en särskild observationsgrupp för att kontinuerligt följa utvecklingen inom grundskolans område. SÖ avstyrker bifall till motionerna i denna del.

2. Reducerade delningstal

I motionerna framhålls bl. a. klasstorlekens betydelse då det gäller att åstadkomma gynnsamma förutsättningar för undervisningens bedrivande. Mot denna bakgrund begärs en förutsättningslös undersökning av frågan om sambandet mellan klasstorlek och undervisningsresultat samt försöksverksamhet i detta syfte i klasser på högstadiet.

Självklart har klasstorleken betydelse för undervisningens bedrivande och för dess resultat. Den är emellertid ingalunda den enda faktor, som avgör hur undervisning och inläring går till.

För några år sedan gjordes genom SÖ:s försorg en utredning med titeln »Varierande klasstorlek och lagundervisning» (Utredningar i skolfrågor 12, 1964). Ett av denna utrednings huvudresultat var att en mer individualiserad undervisning kräver att — förenklat uttryckt — läroboken ersätts med ett mer omfattande och varierat inlärningsmaterial att brukas av eleverna. Först när läromedel av detta slag finns att tillgå kan lärarrollen ändras till att övervägande bli en individuell handledning av de enskilda eleverna.

Försök med konstruktion av inlärningsmaterial av här antytt slag pågår nu sedan några år som ett led i det forsknings- och utvecklingsarbete, som SÖ har att leda. I dessa FoU-projekt (FoU = forsknings- och utvecklingsarbete) utarbetas och utprövas utöver de konkreta inlärningsarrangemangen för eleverna även nya former för arbetsorganisation för lärarpersonalen. Också frågor om sambandet mellan undervisningsgruppens storlek och undervisningsresultaten blir systematiskt studerade i dessa projekt.

SÖ bedömer för närvarande möjligheterna goda att genom en kraftfull satsning på konstruktion av nya former av läromedel och en därtill anpassad arbetsorganisation skapa förutsättningar för en mer individualiserad undervisning.

Då sålunda SÖ i samråd och samarbete med forskare och lärare samt övriga direkt berörda intressenter redan bedriver forsknings- och utvecklingsarbete med därtill anknuten praktisk försöksverksamhet, som täcker bl. a. de av motionärerna här åsyftade problemen, avstyrker SÖ bifall till motionerna i denna del.

3. Ökad tillgång på undervisningshjälpmedel

Det av motionärerna här behandlade problemet, vars upphovsrättsliga sida inte bör förglömmas, är förvisso inte något nytt »uppslag» men det är i behov av ytterligare belysning för att man skall finna bättre former än hittills för att utnyttja de på fältet aktiva pedagogernas kapacitet för läromedelsframställning. Samtidigt som SÖ sedan flera år praktiskt prövar en rad olika vägar för ett mera systematiskt tillvägagångssätt i detta avseende,

utreds problemet av läromedelsutredningen enligt de för denna utredning utfärdade direktiven, se 1967 års riksdagsberättelse, E: 50, bl. a. p. 4.1. och 4.2. Ytterligare direktiv i samma riktning synes knappast påkallade.

4. Ökade krav på betygsättningens tillförlitlighet

Under den tid grundskolan varit verksam och i synnerhet dess högsta-dium har såväl centralt som regionalt och lokalt insamlats uppgifter om betygssystemets sätt att fungera, framför allt i fråga om betygsspridningen. Systemet har befunnits i stort fungera i enlighet med bestämmelser och anvisningar även om på vissa punkter onöjaktigheter iakttagits.

För att förbättra den praktiska användningen av betygssystemet har en omfattande informationsverksamhet bedrivits såväl lokalt som regionalt. SÖ har vidare, främst i ASÖ 1965/66 nr 52, meddelat ytterligare anvisningar utöver dem som ingår i läroplanen. För närvarande är också ytterligare informationsmaterial till föräldrar och lärare under utarbetande inom SÖ.

Det viktigaste hjälpmedlet för läraren vid betygsättningen är standardproven. Sådana förekommer för närvarande i centrala ämnen i årskurserna 3, 6 och 8, nämligen i årskurs 3 i svenska och matematik, i årskurs 6 i svenska, matematik och engelska och i årskurs 8 i svenska, matematik, allmän och särskild kurs, engelska, allmän och särskild kurs, samt tyska (större kurs) och franska (större kurs).

Standardprovets uppgift är att göra betygsättningen i olika klasser jämförbar med avseende på betygsnivå och spridning. Däremot används de ej för att betygsätta enskilda elever.

När det gäller jämförelser i fråga om betygsnivå och betygsspridning mellan olika klasser har det visat sig, att om en klass i centrala ämnen med standardprov ligger över riksgenomsnittet tenderar nivå och spridning att vara desamma även i ämnen utan standardprov. Motsvarande gäller för normala respektive svaga klasser. Nu gällande anvisningar för standardproven liksom SÖ:s anvisningar om betygsjusterande hjälpmedel i årskurs 9 vt 1966 (ASÖ 1965/66 nr 52) anger att betygsättningen i ämnen med standardprov på sätt som framgår av ovan åsyftade jämförelser kan och bör utnyttjas vid betygsättningen i ämnen utan standardprov. Enligt läroplanen har rektor och klasskonferensen att verka för jämförbarheten i fråga om betygsättningen. Hur detta arbete praktiskt kan utföras anges i ovan nämnda anvisningar.

Beträffande standardprovets utnyttjande är detta, som motionärerna också anför, frivilligt för den enskilde läraren. Utnyttjandefrekvensen har emellertid under de senaste åren kraftigt ökat, framför allt i årskurs 8, och uppgår nu till ca 90 % av antalet klasser. Under läsåret 1966/67 kommer sannolikt denna siffra att ytterligare stiga, då SÖ under detta läsår tillsänt samtliga berörda skolor standardprov utan rekvisition från vederbörande lärare.

Utöver här redovisade anvisningar och åtgärder från SÖ:s sida bedrivs på SÖ:s uppdrag sedan tre år tillbaka en undersökning vid Lärarhögskolan i Stockholm angående komplettering av hjälpmedel i samband med intagning till gymnasium. Undersökningen beräknas bli i sina huvuddelar klar under hösten 1967, varefter SÖ kommer att ta ställning till dess utnyttjande i årskurs 9.

I enlighet med sin uppgift som central skolmyndighet följer SÖ alltså frågan om betygsättningssystemets funktion med stor uppmärksamhet och

har redan vidtagit och kommer självfallet även i fortsättningen att vidta åtgärder för att underlätta systemets tillämpning på ett riktigt sätt. Något särskilt uppdrag från Kungl. Maj:ts sida till SÖ i detta avseende synes inte påkallat.